

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วยจังหวัดในปัจจุบัน 8 จังหวัด โดยสามารถแบ่งเขตพื้นที่ตามองค์ประกอบของลักษณะภูมิเวศได้เป็น 2 ลักษณะคือ จังหวัดที่อยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลตะวันออก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด และจังหวัดบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกง ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้วและนครนายก โดยที่แต่ละจังหวัดก็จะมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาหารท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป (สุวัฒนา เลียบวัน, 2542 : 8)

เมื่อหันมาพิจารณาอาหารท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรีนั้น ก็มีความแตกต่างกันตามความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิเวศที่มีลักษณะเฉพาะของชายฝั่งทะเลตะวันออก ที่แตกต่างกันออกไป (อรรวรรณ ใจกล้า, มปป. : 8) ได้แก่

1. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณเชิงเขาในจังหวัดจันทบุรี เช่น เทือกเขาสอยดาว เทือกเขาหินฆฎฐ เป็นต้น พบว่าชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปลูกข้าวไร่และเก็บของป่า การล่าสัตว์ป่าเพื่อนำมาบริโภคและขาย ภาพสะท้อนที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ แสดงออกมาให้เห็นจากเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาในการประกอบอาหารท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น แกงป่า เป็นต้น

2. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณชายทุ่งหรือที่ราบลุ่ม เช่น ที่ราบลุ่มแม่น้ำจันทบุรี เป็นต้น พบว่าประชาชนส่วนใหญ่อาชีพหลักของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาที่เรียกกันว่า “นาลุ่ม” ซึ่งเป็นที่เพาะปลูก “ข้าวหนัก” อาหารที่ใช้ในการดำรงชีวิตของผู้คนบริเวณนี้ได้มาจากสัตว์น้ำจืดเป็นหลัก ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนแถบชายทุ่ง แสดงออกให้เห็นผ่านเอกลักษณ์ในการประกอบอาหารที่คนในท้องถิ่นเรียกว่า แกงทุ่ง เป็นต้น

3. ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดชายทะเล เช่น บริเวณชายฝั่งทะเลของจังหวัดจันทบุรี พบว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็จะมีปลูกข้าวในแถบ “ทุ่งตะกาด” ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนแถบชายประมง ก็แสดงให้เห็นผ่านเอกลักษณ์ในการประกอบอาหารเช่นกันหรือที่ผู้คนในท้องถิ่นเรียกว่า แกงทะเล เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว พบว่าจังหวัดจันทบุรีมีลักษณะภูมิเวศทั้ง 3 รูปแบบที่แตกต่างจากภูมิเวศของพื้นที่ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสานอย่างเห็นได้ชัดนอกจากอาหารท้องถิ่นของ

จังหวัดจันทบุรี มีความแตกต่างกันตามลักษณะของภูมินิเวศแล้ว อาหารประจำท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรียังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันอาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2550 : 50-54) คือ

1. กลุ่มชาวชอง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมโบราณในจังหวัดจันทบุรี ชาวชองมีภูมิลำเนาอยู่ตามชายแดนและเชิงเขาชอบทำมาหากินอยู่ตามป่าเขา เช่น ทำไร่ ทำนา ตามเชิงเขา ระหว่างเขานับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผี ชาวชองตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอเขาภิรมย์ เป็นต้น

2. กลุ่มคนจีน เป็นผู้อพยพจากเมืองจีนมาตามเส้นทางการค้าเรือสำเภา และมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดจันทบุรี ชาวจีนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นพ่อค้าคนจีนและผู้ใช้แรงงาน ชนชาติจีนแต่เดิมเดินทางมากับเรือสำเภาเพื่อค้าขาย ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่เพราะเห็นทำเลการทำมาหากินเลี้ยงชีพดีกว่าบ้านเมืองของตัว นอกจากนี้ที่มาจากลำพังนี้แล้ว บางกลุ่มถูกกวาดต้อนมาเป็นทาส เนื่องจากไทยยกกองทัพไปรบกับญวนและเขมร เมื่อสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ชาวจีนส่วนใหญ่ในเมืองจันทบุรีนี้เป็นจีนแต้จิ๋ว

3. กลุ่มคนญวน เป็นกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ตำบลจันทนิมิตและตำบลท่าใหม่ โดยจากการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนพบว่า กลุ่มคนญวนที่กล่าวมานี้มีการตั้งถิ่นฐานในลักษณะของชุมชนทางศาสนาคริสต์

4. ชาวกุหล่า เป็นชาวกะเหรี่ยงประเภทหนึ่ง มาจากเมืองสะโตงด้านตะวันออกสุดของพม่า ใช้ภาษากะเหรี่ยงผสมกับภาษาพม่า มีการสันนิษฐานกันว่าพวกกุหล่าเข้ามาในจังหวัดจันทบุรีประมาณสมัยรัชกาลที่ 2 เพราะในสมัยนั้นมีความต้องการพลอยใช้ประดับเครื่องราชูปโภค เครื่องราชกกุธภัณฑ์ต่างๆ ทางราชการจึงส่งพวกกุหล่าออกมาสำรวจและขุดค้นหาพลอยในท้องที่อำเภอเขาสมิงและอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด พวกกุหล่าอาศัยอยู่ตามแหล่งแร่พลอยต่างๆ เช่น บ้านบางกะจะ บ้านเขาพลอยแหวน เป็นต้น

จากความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างพื้นที่เชิงเขา ที่ราบลุ่มและพื้นที่ชายทะเล รวมถึงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ทำให้จังหวัดจันทบุรีมีมรดกของอาหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้คนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจังหวัดจันทบุรี เช่น ก๋วยเตี๋ยว (เนื้อ/หมู) เลียง หมูต้มใบชะมวง ยำมะอึก แกงใบเต้า หมูป่าผัดเผ็ดพริกไทยอ่อน ปลากระบอกต้มระกำ และต้มกะทิหน่อไม้กับปู เป็นต้น

แต่ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบัน เรากลับพบว่ามรดกอาหารสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทค่อนข้างมากในท้องถิ่นของจังหวัดจันทบุรีอย่างต่อเนื่องและแพร่หลาย เช่น อาหารฝรั่ง ได้แก่ ไก่ทอด พิซซ่า โดนัท ขนมปังเบเกอรี่ อาหารญี่ปุ่น ได้แก่ หมูย่างเกาหลี ซูชิ บาบีคิวบั้งย่าง เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่งว่า ประชาชนในจังหวัดจันทบุรียังให้ความสำคัญในการบริโภคอาหารท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่อีกหรือไม่ และเพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษาเรื่อง ความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี นี้ขึ้นมา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์อาหารท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี
2. ผลการศึกษาความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี จะเป็นข้อมูลพื้นฐานการช่วยทำสื่อเพื่อเผยแพร่อาหารท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะแบ่งขอบเขตของการศึกษาเป็น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตในด้านช่วงเวลาของการศึกษา
งานวิจัยนี้เริ่มทำการศึกษาดังแต่เดือนกรกฎาคม – กันยายน พ.ศ. 2559
2. ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการศึกษา
ผู้วิจัยใช้พื้นที่การศึกษาคือ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
3. ขอบเขตในด้านเนื้อหาของการศึกษา
ขอบเขตในเนื้อหาของการศึกษา มุ่งศึกษาเฉพาะอาหารท้องถิ่นที่ยังมีขายในท้องตลาดของจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากอาหารท้องถิ่นมีความหลากหลาย และยังไม่มีการรวบรวมไว้อย่างครบถ้วน ผู้วิจัยจึงกำหนดเฉพาะอาหารท้องถิ่นที่ยังมีจำหน่ายในท้องตลาดของจังหวัดจันทบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความนิยม หมายถึง ความชื่นชอบอันเป็นที่สนะวิสัยส่วนตัวในการเลือกบริโภคอาหารแต่ละประเภท
2. พฤติกรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่น หมายถึง ความนิยมที่มีต่อการเลือกบริโภคอาหารท้องถิ่นในประเภทต่างๆ ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคม เช่น การบริโภคหมูต้มชะมวงที่ตำบลคมบาง จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น
3. การอนุรักษ์อาหารท้องถิ่น หมายถึง การทนุบำรุงรักษาวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในหมู่นักบริโภคเอาไว้ตราบนานเท่านาน

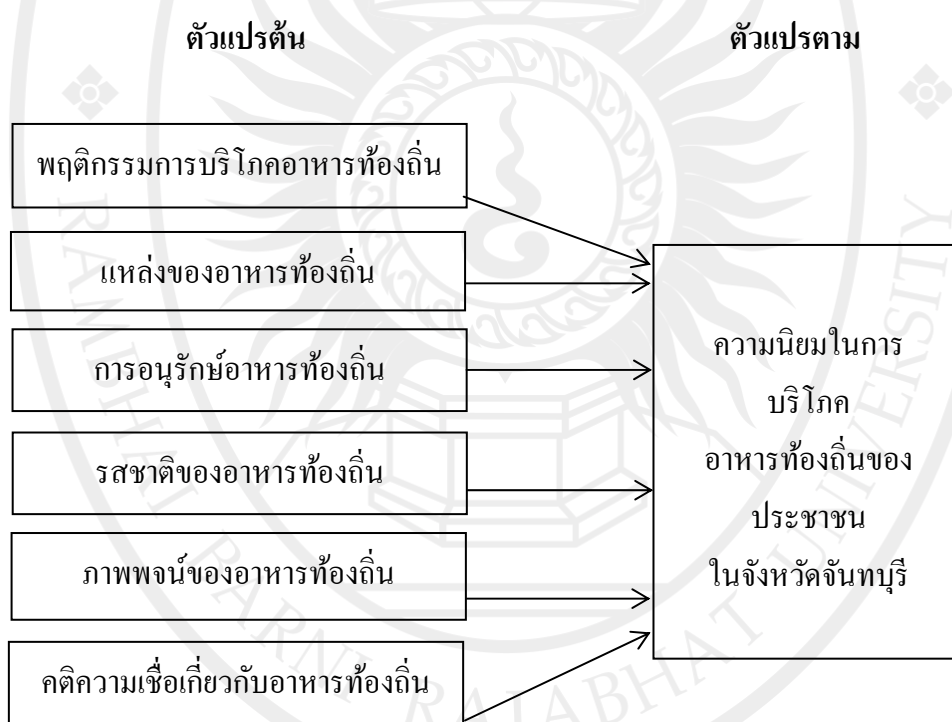
4. แหล่งของอาหารท้องถิ่น หมายถึง ความโดดเด่นของอาหารพื้นเมืองในแต่ละภูมิภาค ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมินิเวศน์ เช่น ปูม้าที่แหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี เป็นต้น

5. รสชาติของอาหารท้องถิ่น หมายถึง ความมีเอกลักษณ์ของอาหารท้องถิ่นที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับรสชาติ ได้แก่ ความเปรี้ยว ความหวาน ความมัน ความเค็ม เป็นต้น อันเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความโดดเด่นที่สามารถสร้างแรงจูงใจในการเลือกบริโภค

6. ภาพพจน์ของอาหารท้องถิ่น หมายถึง ความโดดเด่นหรือความมีชื่อเสียงอันเป็นที่รู้จักของอาหารท้องถิ่นประเภทนั้นๆ จนเป็นที่นิยมของมวลหมู่นักบริโภค โดยทั่วไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการวิพากษ์องค์ความรู้ทั้งหมดด้านแนวคิดและงานวิจัยที่ได้สำรวจมา ผู้ศึกษาสามารถกำหนดตัวแปรได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม โดยตัวแปรต้นได้แก่ พฤติกรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่น การอนุรักษ์อาหารท้องถิ่น แหล่งของอาหารท้องถิ่น รสชาติของอาหารท้องถิ่น ภาพพจน์ของอาหารท้องถิ่น คติความเชื่อเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น ส่วนตัวแปรตามจะประกอบด้วยตัวแปรที่เป็นตัวกำหนด ได้แก่ ความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

สมมติฐานการวิจัย

จากตัวแบบการวิเคราะห์ ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐานได้ ดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมการบริโภคอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
2. การอนุรักษ์อาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
3. แหล่งของอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
4. รสชาติของอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
5. ภาพพจน์ของอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี
6. คติความเชื่อเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความนิยมในการบริโภคอาหารท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี